

PYHÄ VUORI – KUROTTAUTUMINEN PYHYTTÄ KOHTI

TT Hannu Pöyhönen

“Olkaa pyhät, sillä minä olen pyhä”, kehottaa Jumala israelilaisia Raamatussa (3. Moos. 11:44). Pyhyys on Jumalan ominaisuus. Koska Hän meidän Luojamme on pyhä, Hän edellyttää pyhyttä myös meiltä kuvikseen luomiltaan. Ortodoksisen kirkon ajattelussa pyhyttä on aina pidetty ihmiselämän päämääränä, johon itse kunkin tulee aktiivisesti pyrkiä. Vaikka pyhä Jumala on ainut pyhyiden lähde, ihmisen on työskenneltävä pyhittyäkseen, muuttuakseen Jumalan kaltaiseksi. Pyhittyminen eli jumalallistuminen ei siis tapahdu itsestään, se ei putoa eteemme kuin tarjottimella, vaan edellyttää Kirkon opetuksen mukaista kilvoitusta.

Kristityn pyhityksen perusta on Jumalihminen Kristus, johon hänet on kasteessa liitetty. Tämän tähden kristittyjä Uuden testamentin aikana nimitettiin pyhiksi. Pyhyys leimasi kuitenkin myös muilla tavoin ensimmäisten vuosisatojen kristittyjen elämää, sillä Jumalan armo ja Pyhän Hengen armolahjat vaikuttivat tuntuvasti heidän keskuudessaan. Ne välittivät heille tunnun Jumalan elävästä läsnäolosta ja innostivat seuraamaan Kristusta kaikessa. Vainojen aika vahvisti monissa kokonaisvaltaista kristillistä omistautuneisuutta, sillä kristittynä eläminen merkitsi jatkuvaa kuoleman uhkaa. Jo kasteen ottaessaan jokainen tiesi, mitä siitä saattoi seurata, ja huomioi sen valinnassaan.

Tuon ajan ihmisille Kristus oli koko elämä. Kun vainot sitten aikanaan Jumalan armosta loppuivat ja elämä kristityille ulkonaisesti helpottui, monet aiemmin epäröineet liittyivät Kirkkoon. Näin tietty uskon palo Kirkon jäsenissä laimeni, ja aiempi ihanteellisuus tuntui joskus etäännyvän saavuttamattoman kauas. Juuri tällaiseen tilanteeseen liittyy kristillisen erakkolaisuuden ja luostarilaitoksen synty. Ne, jotka tunsivat, etteivät heikkoutensa takia kykene elämään Kristuksen opetusta todeksi muuttuneissa olosuhteissa, vetäytyivät kaupungeista yksinäisyyteen. Siellä he kilvoittelivat luovuttuaan maailmasta ja pyrkivät Kristuksen evankeliumin mukaiseen täydellisyyteen.

Ensimmäiset erakkojen yhteisöt ja yhteiselämäluostarit syntyivät 300-luvun alkupuoliskolla Egyptin erämaihin. Erakoista tuntenemme kaikki ainakin nimeltä ensimmäiseksi erakoksi mainitun Antonios Suuren ja ensimmäisen yhteiselämäluostarin perustajaksi nimetyn Pahomios Suuren. Tämän aikakauden munkeista ja heidän elämästään löytyy hyvin mielenkiintoisia kertomuksia monissakin kirjoissa, joista tunnetuin on suomeksikin ilmestynyt Gerontikon. Egyptistä munkkilaisuus levisi seuraavien vuosisatojen aikana erityisesti Syyriaan ja Palestiinaan, joihin muodostui monia kukoistavia luostariyhteisöjä. Arabivalloitusten aikaan niiden merkitys kuitenkin heikkeni yleisen levottomuuden ja epävarmuuden vuoksi. Näin moni kokonaisvaltaista kilvoitteluelämää kaipaava suuntasi kulkunsa Athokselle, Pyhälle Vuorelle, joka oli Bysantin valtakunnan suojissa ja jonne oli jo alkanut syntyä luostariasutusta.

Athos, maailman korkein vuori

Historian lähteistä ja esinelöydöistä tiedämme varmasti, että Athoksen niemimaalla on ollut asutusta jo esikristillisenä aikana. Sen monet kukoistavat pikkukaupungit katosivat kuitenkin mystisesti 3. kristillisen vuosisadan alkuun mennessä. Ortodoksisen uskontajun perusteella voimme hyvin ajatella, että selitys löytyy jumalallisesta kaitselmuksesta, jolla niemimaa oli erotettu luostarikilvoittelijoiden erityiseksi tyyssijaksi. Athoslainen perimätieto näet kertoo, että Neitsyt Maria matkatessaan Johannes Teologin kanssa Kyprokselle tapaamaan saarella piispana toimivaa Lasarusta ajautui myrskyn vuoksi Pyhän Vuoren rantaan. Hän ihastui At-

hosvuoreen niin paljon, että pyysi sitä itselleen Pojaltaan. Silloin taivaasta kuului ääni: “Olkoon tämä paikka sinun arpaosasi, sinun puutarhasi, pelastuksen satama niille, jotka etsivät pelastusta.” Näin Athoksesta perimätiedon mukaan tuli Jumalanäidin Puutarha.

Vaikka Athosvuorella on suurella todennäköisyydellä ollut erakkoja ja kenties luostareitakin jo 200- tai 300-luvulla Kristuksen syntymän jälkeen, sen luostarielämän perustajina pidetään Pietari ja Athanasios Athosvuorelaisia. Heistä edellinen, pyhittäjä Pietari, oli erakko, joka kuoli ilmeisesti vuonna 681. Hän oli korkea-arvoinen upseeri, joka munkiksi ryhtytyttyään eli Athoksella täydellisessä yksinäisyydessä 53 vuotta. Hänen elämäntarinansa on säilynyt jälkipolville metsästäjän kautta, joka vähän ennen hänen kuolemaansa tapasi hänet. Pyhittäjä Athanasios puolestaan perusti Pyhälle Vuorelle ensimmäisen tunnetun yhteiselämäluostarin, Suuren Lavran, vuonna 963. Luostari kasvoi niin nopeasti, että vielä ennen vuosisadan vaihtumista siellä oli noin 800 munkkia. Suuren Lavran perustamisen jälkeen niemimaalle syntyi runsaasti muitakin yhteiselämäluostareita. Yhdennentoista vuosisadan alkuun mennessä niitä oli Pyhällä Vuorella jo satakahdeksankymmentä.

Athoslaisen munkkilaisuuden vaiheet ovat kirjavat. Kukoistusta on monesti seurannut suuri rappio, joka enimmäkseen on johtunut ulkoisista olosuhteista. Niemimaan luostarien aarteet ovat houkutteleet sinne tuon tuostakin merirosvoja, jotka saaliin saatuaan ovat usein myöskin tuhonneet luostarit ja tappaneet munkkeja. Aikojen epävakaudesta ja kausittaisesta köyhyydestä huolimatta Pyhä Vuori on toisen vuosituhannen alusta asti nauttinut ortodoksisessa maailmassa poikkeuksellista arvostusta. Siellä kilvoittelevia on pidetty erityisen pyhinä munkkeina. Heidän esirukouksiinsa ovat turvautuneet niin hallitsijat kuin tavalliset maallikot. Pyhästä Vuoresta on muodostunut ortodoksiselle maailmalle majakka, jonka olemassa olo on lohduttanut historian myllerryksissä ja jonka valon avulla uskon karikoissa on osattu purjehtia. Monille Pyhä Vuori on maailman korkein vuori, jonka huippu hipoo Taivasta.

Athoslaiset pyhät

Pyhällä Vuorella on elänyt paljon Kirkon pyhäksi julistamia ihmisiä. Eräs tasokas Athosta esittelevä käsikirja luettelee heitä nimeltä 137, minkä lisäksi tulevat vielä 1200-luvun kirkkohistorian surullisissa vaiheissa surmatut kymmenet marttyyrit. Tästä huolimatta luettelo ei näytä olevan läheskään täydellinen. Lisäksi valtaosa athoslaisista pyhistä on kanonisoimattomia ja jälkipolvilta tuntemattomiksi jääneitä, kuten Pyhän Andreaksen skiitan johtaja arkki-
mandriitta Efraim Valamon kansanopiston vuonna 2004 järjestämässä Athos-seminaarissa sanoi: “Pyhän Vuoren moninaisesta annista pyhälle Kirkollemme on aivan ensimmäiseksi syytä mainita se, että Pyhä Vuori on lahjoittanut taivasten valtakunnalle runsain määrin pyhiä – kokonaisen pyhien pilven ja parven. Ja uskokaa minua, kun sanon, että vain harvat heistä ovat tunnettuja, useimmat sitä vastoin ovat tuntemattomia ja olleet ihmisten katseilta salassa aina tähän päivään asti.” Tähän on helppo uskoa myös viime aikojen epäilemättä tunnetuimman Athosvuoren isän, vanhus Paisioksen todistuksen perusteella. Kun joku valitti hänelle, ettei meidän aikanamme enää ole pyhiä, hän vakuutti pyhiä löytyvän tänä aikana pelkästään Athokselta yli 50, vaikka he elävätkin tarkoituksellisesti kätöksissä ihmisiltä. Onkin sanottu, että athoslaiten munkkien erityinen taito on kätkeä muilta pyhyytensä, sillä näytösmäisesti esiteltävä pyhyys Kirkon kokemuksen mukaan haihtuu ja kuolee.

Pyhän Vuoren pyhien kirjo on mielenkiintoinen ja suuri. Heidän joukkoonsa mahtuu hallitsijoita, patriarkkoja, lähetystyöntekijöitä, ortodoksisen uskon puolustajia, suurten luostarien perustajia, hengellisiä kirjailijoita, marttyyreita ja luonnollisesti monia oman luostarinsa piirissä merkittävästi vaikuttaneita “tavallisia” kilvoittelijoita. Hallitsijoista ehkä tunnetuin on serbialainen Simeon Mirhanvuodattaja (1113–1200). Hän luopui hallitsijan kruunustaan ja tuli kil-

voittelemaan Pyhälle Vuorelle poikansa Savvaksen (1169–1236) kanssa, josta tuli myöhemmin Serbian ensimmäinen arkkipiispa. Pyhä Paavali Kseropotamoslainen puolestaan oli Bysantin keisarin Mikael I:n poika, joka Athokselle tultuaan perusti Kseropotamoksen ja Pyhän Paavalin luostarit pian Suuren Lavran perustamisen jälkeen. Tämä merkittävä hahmo oli pyhän Athanasios Athosvuorelaisen aikalainen.

Pyhä Vuori joko kasvatti tai veti puoleensa myös pyhiä esipaimenia, joista monet palvelivat Kirkkoa sen merkittävimmällä piispanistuimella, ekumeenisena patriarkkana. Ehkä mielenkiintoisin heistä on Dionysioksen luostarin kasvatti patriarkka Nifon (k. 1508), joka valittiin vasten tahtoaan ensin Tessalonikin arkkipiispaksi ja sen jälkeen Konstantinopolin patriarkaksi. Palveltuaan aikansa Kirkkoa tuolla kunniakkaalla paikalla hän erilaisten vaiheiden jälkeen palasi takaisin Dionysioksen luostariin. Hän tuli sinne tuntemattomana ja nöyryyttään pyysi päästä kuuliaisuusveljeksi. Kun hän oli aikansa suorittanut kaikkein vähäarvoisimpia kuuliaisuustöitä, luostarin suojeluspyhä Johannes Kastaja ilmestyi luostarin igumenille unessa ja paljasti tuon iäkkään kuuliaisuusveljen todellisen henkilöllisyyden.

Mielenkiintoinen on myös 1300-luvulla eläneen pyhän Johannes Kukulieliksen tarina. Hän oli oman aikansa johtava kirkkolaulaja ja palveli Konstantinopolin Hagia Sofiassa. Kaipuu rukouksen hiljaisuuteen voitti hänen kohdallaan kuitenkin rakkauden lauluun, minkä vuoksi hän lähti salaa Pyhälle Vuorelle, Suureen Lavraan. Siellä hänet asetettiin lammaspaimeneksi. Konstantinopolissa arvostetun kirkkolaulajan katoamista surtiin ja häntä etsittiin kaikkialta, myös Pyhältä Vuorelta. Siellä kukaan ei kuitenkaan tuntenut häntä, koska hän varoi laulamista, jottei paljastuisi. Eräänä päivänä hänen henkilöllisyytensä kuitenkin paljastui merkillisellä tavalla. Kerran, kun hän tapansa mukaan oli paimentamassa lampaita, hän alkoi laulaa niille. Hänen laulunsa lumosi eläimet niin, että ne nousivat takajaloilleen kuuntelemaan. Eräs Suuren Lavran munkki näki lampaiden oudon käytöksen ja meni lähemmäksi, jolloin hän näki myös lammaspaimenen ja kuuli hänen satumaisen kauniin äänensä. Tämän jälkeen pyhästä Johanneksesta tuli kanssakilvoittelijoittensa iloksi luostarin johtava laulaja, jonka menetykseen Konstantinopolikin hiljalleen tyytyi.

Pyhän Vuoren kilvoittelijoista ortodoksisen uskon puolustajana tunnetuimmaksi on epäilemättä tullut Tessalonikin arkkipiispaksi valittu Gregorios Palamas (1296–1359). Hänen aikansa opilliset kiistat pakottivat hänet astumaan esiin rauhallisesta kilvoituspaikastaan ja esiintymään Pyhän Vuoren hesykastista perinnettä edustavien äänenä. Voisimme sanoa, että hänen ansiostaan Ortodoksisen kirkon opetus kristallisoitui lopulliseen muotoonsa. Hänen erityinen ansionsa on eron tekeminen Jumalan olemuksen ja energioiden välillä, joista edellinen on ihmisille ja enkeleillekin ikuisesti täysin saavuttamaton, mutta joista jälkimmäisten kautta Jumala on jatkuvasti ja konkreettisesti yhteydessä koko luomakuntaan. Tätä eroa läntinen teologia ei ole koskaan oppinut tekemään eikä liioin ymmärtämään. Siksi vielä meidänkin aikamme pyhää Gregorios Palamasta, yhtä Ortodoksisuuden kunniakasta pylvästä, on kritisoitu lännen edustajien piirissä teologisista virheistä, vaikkei hän esittänyt mitään omaansa. Hän tukeutui edeltävien vuosisatojen isiin ja omakohtaiseen hengelliseen kokemukseensa.

Merkittäviä uskon puolustajia ja hengellisiä kirjailijoita olivat myös pyhät Nikodemos Athosvuorelainen (1749–1809) ja Makarios Notaras (1731–1805), Korintin piispa. Pyhän Nikodemoksen kirjallinen toiminta on lähes vertaansa vailla, vaikka tunnetuksi hän on tullut varmasti meillekin Filokaliastaan. Puhuessamme tästä ortodoksisen hengellisen kirjallisuuden klassikosta emme voi unohtaa myöskään toista athoslaista pyhää, Moldaviasta kotoisin olevaa Paisi Velitskovskia (1722–1794), joka käänsi Filokalian slaaviksi. Tällä kirjakokoelmalla sekä pyhä Nikodemos että pyhä Paisi vaikuttivat kumpikin omassa kulttuurimiljöössään laajasti syvään hengellisen elämän uudistukseen. Heidän toimintansa yksi konkreettinen hedelmä on Jeesuksen rukousperinteessä elänyt ja hyvin tuntemamme pyhä Serafim Sarovilainen (1759–1833).

Ortodoksista lähetystyötä Athoksen pyhistä edustaa kirkkaimmin pyhä Kosmas Aitolialainen (1714–1779), joka käytännössä pelasti Ortodoksisuuden nykyisen Kreikan alueella turkkilaisvallan aikana. Hän oli Filotheoksen luostarissa kilvoitteleva pappismunkki, joka rakkaudesta hengellisessä pimeydessä eläviä veljiään kohtaan jätti luostarin ja lähti maailmaan julistaakseen Evankeliumia. Hänen merkitystään kreikkalaisella maaperällä ei voida yliarvioida. Voimme kuitenkin perustellusti sanoa, että hän johtaa athoslaista lähetystyötä edelleen kahdelakin rintamalla. Vuonna 1990 Filotheoksen luostarin igumeni arkkimandriitta Efraim näet luopui tehtävästään ja pyhältä Kosmaalta saamansa kutsun tähden lähti Amerikkaan. Käsittämättömällä tavalla hän on perustanut sinne jo 18 elinvoimaista luostaria, joiden vaikutus säteilee Uudella mantereella kauas. Vuonna 1978 puolestaan Pyhän Gregoroksen luostari lähetti ulkolähetystyöhön Zaireen, nykyiseen Kongon demokraattiseen tasavaltaan, pyhän Kosmaan mukaan nimetyn pappismunkki Kosmas Gregorioslaisen. Hän kuoli yllättäen auto-onnettomuudessa vuonna 1989, mutta ehti ennen sitä 11 vuoden aikana kastaa 15.000 ihmistä! Hänen kuolemansa jälkeen Kreikassa perustettiin lähetysjärjestö Pyhä Kosmas Aitolialainen, joka nykyisin tekee ja tukee ortodoksista lähetystyötä peräti 4 mantereella. Sen tuella myös Pyhän Gregoroksen luostari jatkaa edelleen ulkolähetystyötä Afrikassa kunnioittaakseen luostarinsa edesmenneen pappismunkki Kosmaan elämäntyötä.

Ortodoksisen lähetystyöntekijöiden sarjaan voitaisiin lukea myös monet Athokselta lähteneet pyhät luostarien perustajat, kuten Antonios Kiovalainen (983–1073), Athanasios Meteoralainen (k. 1383), Dionysios Olymboslainen (1500-luku), Daavid Evialainen (1500-luku) sekä meille tutut Sergei Valamolainen ja Arseni Konevitsalainen. Athoslaisten pyhien joukosta emme saa unohtaa liioin pappismunkki Antipasta (1816–1882), joka ennen Valamoon tuloaan kilvoitteli Pyhällä Vuorella. Pyhältä Vuorelta on peräisin myös hänelle kuulunut, Uudesta Valamosta hiljan löytynyt ihmeitä tekevä Jumalanäidin ikoni.

Voisimme tässä yhteydessä hyvin siteerata Heprealaiskirjettä (11:32): “Ja mitä minä vielä sanoisin? Sillä minulta loppuisi aika, jos kertoisin” pyhästä Siluan Athosvuorelaisesta (1862–1938), vanhus Joosef Hesykastista (k. 1959), vanhus Porfyrioksesta (k. 1991), vanhus Pasioksesta (k. 1994) ja muista viime aikojen suurista athoslaisista hahmoista. Heistä on kuitenkin perusteltua puhua joissakin muissa yhteyksissä. Toisaalta heidät voidaan ohittaa muita helpommin myös siksi, että monesta heistä on olemassa myös suomenkielistä kirjallisuutta. Mielestäni tutustumisen arvoinen on erityisesti vanhus Pasioksen kirjoittama kirja “Pyhän Vuoren isiä ja elämää”, koska se kuvaa monia Pyhän Vuoren ihmisten katseilta varsin salassa eläneitä henkilöitä, joiden kautta saatamme paremmin tajuta, kuinka suuri itse asiassa Athosvuoren pyhien joukko on.

Athoslaisen pyhyiden erityisiä tuntomerkkejä

Katseltuamme melko pitkään athoslaisten pyhien kuoroa joittenkin konkreettisten edustajien kautta voimme siirtyä tarkastelemaan Athosta pyhien kouluna. Koska Pyhä Vuori on kyennyt ja edelleenkin kykenee tuottamaan poikkeuksellisen runsaasti pyhiä, on perusteltua kysyä, mihin sen salaisuus perustuu? Mikä athoslaisessa ilmapiirissä on erityisen merkittävää ja tunnusomaista?

Pyhälle Vuorelle on erityisen tunnusomaista ensinnäkin siellä kilvoittelevien suuri rakkaus Jumalanäitiä kohtaan. Heille Jumalanäiti on Athosvuoren ylin johtaja, kaikkien siellä kilvoittelevien igumenia. Tämä on tietysti hyvin luonnollista jo siksi, että Pyhä Vuori on hänen puutarhansa. Niinpä athoslaiset munkit kokevat olevansa Pyhällä Vuorella hänen erityisessä suojeluksessaan ja huolenpidossaan. Suuresta rakkaudesta Jumalanäitiä kohtaan kertovat lukematomat Jumalanäidin ikonit, joista – merkillistä kyllä – hyvin monet ovat ihmeitätekeviä.

Tärkein niistä ainakin tässä yhteydessä on Panagia Portaitissa eli Porttia vartioiva Jumalanäiti. Se on ikoni, joka saapui Pyhälle Vuorelle ikoniriitojen aikakauden jälkeen pystyasennossa merta pitkin. Munkkien huomio kiinnittyi ikoniin siitä taivaaseen nousevan valopatsaan tähden. Ikoni otettiin vastaan Ivironin luostarissa, jossa se itse valitsi paikakseen luostarin portin, koska Jumalanäiti ei omien sanojensa mukaan tullut sinne varjeltavaksi vaan varjelemaan muita. Athoksen isät pitävät ikonia koko luostariniemimaan suojelijana. Perimätiedon mukaan Jumalanäidin suojelus on Athoksen yllä niin kauan kuin ikoni pysyy Ivironin luostarissa, mutta kun se aikanaan joskus poistuu sieltä, kuten isät uskovat, heidänkin on lähdettävä. Se on Athoksen aikakauden lopun, mutta myös maailmanhistorian lopun läheisyydestä kertova merkki. Tämän vuoksi Portaitissa ikonia ei sen saapumisen jälkeen ole koskaan viety Athoksen ulkopuolelle eikä sitä liioin aiota tulevaisuudessakaan viedä. Ikoni on tunnelmaltaan äärettömän majesteettinen ja voimakas.

Athoslaiset isät uskovat vakaasti myös Jumalanäidin lupaukseen, että hän puoltaa tuomiopäivänä kaikkia Pyhällä Vuorella hyvin kilvoitelleita. Perimätiedon mukaan Jumalanäidin erityinen suojeuden merkki heille on se, etteivät heidän ruumiinsa kuoleman jälkeen koe luonnollista jäykistymistä. Ihmeellistä onkin, miten athoslaisten munkkien ruumiit kuoleman jälkeen todellakin säilyttävät elastisuutensa aina hautaan laskuun saakka, minkä saattaa havaita hyvin esimerkiksi valokuvista. On luonnollista, että näiden asioiden vuoksi Pyhän Vuoren isät rakastavat paljon Jumalanäitiä. He rakastavat häntä kuitenkin myös siksi, että uskovat Kristuksen jakavan armolahjansa heille ja kaikille muillekin juuri hänen kauttaan. Näin voisimme sanoa, että Jumalanäiti on puutarhassaan eläville heidän pyhyytensä suodatin.

Toinen Pyhän Vuoren erityinen tunnusmerkki on munkkien suuri kunnioitus vanhustaan kohtaan. Vanhukseksi he nimittävät luostarin ja sivuluostarin eli skiitan sekä kunkin keljan ja majan johtajaa. Vanhus on heille Kristuksen kuva, jolle osoitetaan sen tähden täydellistä kuuliaisuutta. Vanhus kantaa vastuun ohjattavastaan Jumalan edessä, mutta vain, mikäli ohjattava on kaikessa kuuliainen. Koska ohjaaja tiedostaa vastuunsa, hän ei anna mielivaltaisia ohjeita. Toisaalta koetellakseen ohjattavansa kuuliaisuutta hän saattaa joskus näennäisesti vaatia järjenvastaisia asioita. Juuri ohjaajan kautta Kirkon vuosisatainen traditio välittyy Athoksella munkilta toiselle ja muuttuu heissä eläväksi ja koetelluksi perinteeksi. Mikäli Athokselle kilvoittelemaan tuleva ei tunne täyttä luottamusta ohjaajavanhustaan kohtaan, hänen luostarielämällään ei ole pohjaa eikä tulevaisuutta.

Athoslaisen kilvoituselämän erityinen tunnusmerkki on myös Jeesuksen rukous. Sitä pyritään toistamaan aina ja kaikkialla. Aluksi luostariin tuleva lausuu sitä monesti ääneen myös muiden läsnäollessa, esimerkiksi suorittaessaan kuuliaisuustehtäviään. Hiljalleen rukous syöpyy mieleen ja laskeutuu päästä sydämeen, mikäli kaikki menee hyvin. Lopulta rukous saattaa alkaa toistaa itse itseään sydämessä unenkin aikana, niin että apostoli Paavalin kehoitus ”Rukoilkaa lakkaamatta” (1. Tess. 5:17) toteutuu aivan konkreettisesti. Jeesuksen rukouksen toistamisessa Pyhän Vuoren isät käyttävät apunaan rukouksen kaikilla tasoilla rukousnauhaa, joka onkin athoslaisten munkkien erityinen tuntomerkki. Se kädessään he ovat kaikkialla, niin ulkona liikkuessaan kuin kirkossa ollessaan. Jeesuksen rukouksen harjoittamista ja rukousnauhan käyttöä he suosittelivat mielellään myös maallikoille.

Ehkä Pyhän Vuoren munkkilaisuuden yhtenä tunnusmerkkinä on yleisemminkin rukouksen painottaminen. Juuri rukous on heistä munkin työtä. Athoslainen munkki ei haaveile palvelevansa maailmaa yhteiskunnallisesti hyvillä teoillaan, vaan rukouksellaan. Rukouksensa välityksellä he kokevat ja vuosisataisen kollektiivisen kokemuksensa perusteella myös tietävät palvelevansa kärsivää ja avun tarpeessa olevaa maailmaa enemmän kuin kykenisivät palvelemaan millään muulla tavoin. Rukouksillaan he tuovat kuivuuden koettelemalle maalle sadetta, estävät liikenneonnettomuuksia ja muita vaaratilanteita, toimivat sairaiden parantajina, loh-

duttavat murheellisia, auttavat kuolevia oikeaan ja toivon sävyttämään katumukseen ja vie-railevat helvetissä kärsivien luona tarjoten heille virvokkeita, kuten isä Paisios leikkisästi, mutta puhuttelevasti sanoo. Heidän näkymätön rukouksensa saa Jumalan sietämään aikamme antikristillistä maailmaa. Isä Porfyrios jopa toteaa, että yksi elävä pyhä voi vaikuttaa ratkaisevasti kansansa kohtaloon. Siksi rukoukseen keskittyvä munkkilaisuus ei yhteiskunnankaan näkökulmasta ole lainkaan niin hyödytön kuin jotkut ajattelevat – kaikkein vähiten Pyhällä Vuorella, jossa rukous kohooa Taivasta kohti lakkaamatta aamusta iltaan.

Ajaton athoslainen päivä

Elämä Pyhällä Vuorella on ollut vuosisadasta toiseen hyvin samanlainen. Se jakaantuu karkeasti ottaen kolmeen yhtä suureen jaksoon, joista yksi on omistettu rukoukselle ja jumalanpalveluksille, yksi työlle ja yksi levolle. Jumalanpalvelukset tapahtuvat valtaosaltaan öiseen aikaan. Athoslaisissa kirkoissa ei ole sähkövaloa, vaan käytännössä niitä valaisevat vain ikonien edessä palavat lampukat ja tuohukset. Kirkon hämäryys auttaa keskittymistä ja johtaa mielen helpommin rukouksen maailmaan.

Vaikka Pyhän Vuoren jumalanpalvelukset alkavatkin aikaisimmillaan yhden aikoihin aamulla, kirkkoon menoa edeltää jo munkkien keljassa suorittama rukoussääntö. Se koostuu ennen kaikkea Jeesuksen rukouksesta ja maahankumarruksista ja kestää tunnista kahteen tuntiin. Athoksella eletään auringon liikkeiden mukaan, mikä lienee luonnollisinta meille ihmisille. Niinpä talvella mennään aikaisemmin nukkumaan kuin kesällä ja vastaavasti herätäänkin aiemmin. Vaikka yöni monesti jää lyhyeksi, munkeilla on yleensä mahdollisuus levätä muutama tunti joskus keskipäivällä.

Athoslainen päivärhythmi on tarkoitettu auttamaan hengellistä elämää. Siihen kuuluu keskeisenä osana myös kuuliaisuustehtävät, jotka periaatteessa vaihtuvat vuodesta toiseen. Niiden avulla munkille tarjoutuu mahdollisuus harjoittaa rakkauden hyvettä palvelemalla toisia, mutta myös luopua omasta tahdostaan, koska kaikki kuuliaisuustehtävät eivät välttämättä ole jokaiselle luontaisesti mieleen. Askeettisen kokemuksen mukaan fyysinen vaivannäkö, joka väsyttää ruumista, myös hillitsee ruumiin levottomat liikkeet ja lisäksi pitää turhat ajatukset loitolla.

Elämä Pyhän Vuoren munkkina onkin paljolti salassa tapahtuvaa ajatusten tarkkailua ja taistelua niitä vastaan, sillä pelastuksen vihollinen käyttää niitä usein välikappaleinaan. Aluksi kilvoittelijan on pyrittävä pääsemään eroon pahoista ja vihantäyteisistä ajatuksista, jotka häiritsevät rukousta, mutta myöhemmin myös hyvistä ajatuksista, sillä nekin kuuluvat tämän luodun, ajallisen todellisuuden piiriin ja estävät ihmistä kohtaamasta välittömällä tavalla iankaikkista ja järjelle käsittämätöntä Jumalaa. Ajatusten vaikenemiseen ja yksinkertaisuuteen auttaa suu-aresti yksinkertainen elämäntapa ja vaatimaton kelja. Tätä näkökohtaa painotti erityisen voimakkaasti isä Paisios sekä munkeille että maallikoille. Hänen mukaansa mukavuus ja elämän helppous ovat suorassa suhteessa mielen hajaannukseen ja ahdistukseen. Vaikka ajatusten pitäisi luostarielämässä ajan mittaan vähetä, ne joskus päinvastoin lisääntyvät. Silloin ainut lääke athoslaisen kokemuksen valossa on paljastaa ne kaikki vanhukselle ja osoittaa hänelle täydellistä kuuliaisuutta. Muussa tapauksessa munkin peli on menetetty, sillä ajatusten kautta paholainen taluttaa häntä pian kuin tahdotonta eläintä.

Vaikka athoslainen päivä on vuosisadasta ja vuosituhannesta toiseen hyvin samankaltainen, se on jokaiselle munkille silti yksilöllinen. Jokaiselle munkille hänen oma vanhuksensa säätelee esimerkiksi unen ja rukouksen määrän hänen persoonallisten voimiensa ja kykyjensä mukaan. Unen ja rukouksen määrä on muilta kanssakilvoittelijoiltakin tarkoin varjeltu salaisuus. Näin vältetään sekä toisten kadehtiminen että halveksunta ja tietysti myös väärä uteliaisuus. Jokai-

sen tehtävä on keskittyä vain omaan pyhityskilvoitteluunsa ja jättää muut Jumalan ja vanhuksen hoitoon.

Kenties yleisimmin Pyhän Vuoren munkit nukkuvat 6 tuntia: 4 tuntia yöllä ja 2 tuntia päivällä. Monet nukkuvat kuitenkin myös vähemmän, esimerkiksi 4, 3 tai 2 tuntia. Tiedetään tapauksia, joissa jotkut nukkuvat vain tunnin tai puoli tuntia vuorokaudessa. Valvominen ei tietenkään ole päämäärä sinänsä, vaan sillä pyritään raivaamaan aikaa rukoukselle koko maailman puolesta, mutta myös saavuttamaan tietynlainen mielen hienovireisyys, jonka seurauksena puolestaan ovat kyyneleet. Tässä kilvoittelussa tarvitaan suurta varovaisuutta, sillä ilman intensiivistä rukousta ja Jumalan armoa liiallinen valvominen murtaa ruumiin terveyden. Sama pätee myös ruokaan, jonka määrästä erityisesti Athoksen erakot ovat tarkkoja. Monet heistä elävät hieman runsaalla sadalla grammalla korppuja, jotkut vähemmälläkin. Unen ja ruuankin rajoittaminen tapahtuu Pyhällä Vuorella luonnollisesti vähin erin ja kuuliaisuusveljien kohdalla vanhuksen tarkassa valvonnassa.

Kilvoitteluvuodet Pyhällä Vuorella lisäävät ennen kaikkea nöyryyttä. Sanotaan, että monesti Athokselle menevä ajattelee olevansa kelpo nuorukainen, todellinen pikku enkeli. Tämä ylevä, mutta epärealistinen itsetuntemus voi selittyä joko ihmisen aiemmin osoittamalla esimerkiksi tarkkaavaisuudella tai sillä, ettei hänen kohdallaan ole aiemmin ilmaantunut sellaisia olosuhteita, jotka olisivat tulleet aktivoineeksi salassa piilevät paheet. Kun aika sitten kuluu, athoslainen munkki alkaa vähitellen verrata itseään pyhiin kilvoittelijaisiin ja vieläkin enemmän Jeesukseen Kristukseen ja nöyrytyy.

Monesta maailmassa elävästä Pyhän Vuoren munkin arkipäivä voi tuntua sisällöllisesti tylsältä, vaikka tiettyä ulkoista hohdetta sille luovatkin vuosituhantiset rakennukset ja suuret kirkolliset aarteet. Simonopetran luostarin pappismunkki Athanasios kuitenkin sanoo eräässä haastattelussaan, että mikäli ihmiset tietäisivät, millaista suloisuutta luostarissa elämän näennäisestä monotonisuudesta huolimatta koetaan, kaikki juoksisivat oikopäätä sinne! Pyhän Vuoren munkin arkiset ilot ovatkin hyvin toisenlaiset kuin maailmassa elävien veljiensä. Niitä valottaa eräässä haastattelussaan Profeetta Elian skiitan johtaja vanhus Joakim, joka sanoo lähes runollisesti: “Täällä ihmiset rakastavat toisiaan, auttavat ja palvelevat toinen toistaan. Luostarissa, koinobiossa, on tarjolla kaikki mahdollisuudet hyviin töihin. Niinpä munkilla on mahdollisuus iloita monista asioista, ennen kaikkea rukouksen ja salatun elämän suloisuudesta. Eikö se, että hän osallistuu Ehtoolliseen kahdesti viikossa, kun joku toinen maailmassa osallistuu siihen kahdesti vuodessa, ole tärkeää? Jo pelkästään tämän pitäisi saada hänet tuntemaan elämänsä suloiseksi. Eikö ole nautinto, kun hän yöllä keljassaan nostaa kätensä rukoillakseen hiljaisuudessa, jonka tämä siunattu paikka tarjoaa? Eikö ole merkittävää, että hänellä on vanhus, joka päivittäin seuraa, auttaa ja neuvoo häntä? Kuka häntä seuraisi maailmassa, kuka toivottaisi hänelle hyvää päivää? Siellä jokainen huolehtii omista asioistaan, tavoittelee omaa etuaan ja miettii, miten voisi käyttää hyväksi lähimmäistään? Täällä yhteiselämäluostarissa sitä vastoin ihmiset uhrautuvat toistensa puolesta. Munkilla on kymmenentuhatta syytä kokea elämän suloisuutta, iloa ja juhlaa! Hän saa edeltä käsin maistaa paratiisin onnea!”

Pyhän Vuoren velvoittava perintö

Muusta maailmasta eristetyt Athosvuoren luostariniemimaan rauha, jota isä Joakim edellä ylisti, on siellä kävijälle yleensä voimakas kokemus. Se ei kuitenkaan ole pelkkää hiljaisuutta, vaan paikan sisäistä harmoniaa, luontoon liittynyttä pyhyttä, sillä ortodoksisen uskon mukaan pyhyys välittyy pyhästä myös hänen ympäristöönsä ja muuttaa sitä. Siksi vanhus Paisios kirjassaan Pyhän Vuoren isiä ja elämää sanoo: “Athoslaiset pyhät olivat ihmisiä, kuten mekin, ja Athos oli karu vuori, kuten muutkin vuoret. Mutta kunniantuntoisesti kilvoitellen isämme

pyhittyivät ja pyhittivät myös tämän vuoren, niin että sitä alettiin kutsua Pyhäksi Vuoreksi. Ja nyt me kerskuen sanomme: ‘Olemme Pyhän Vuoren munkkeja!’”

Athosvuoren rukouksellinen harmonia ja rauha on siellä kilvoittelevien hyvä osa, mutta myös velvoittava perintö. Heidän täytyy pyrkiä liittymään aitojen athoslaisten munkkien katkeamattomaan ketjuun, jotta Athos aikojen loppuun asti säilyisi sinä, mitä se on: Pyhänä Vuorena, maailman korkeimpana paikkana, jonka huippu hipoo Taivasta. Sellaisena se on lohdun ja rohkeuden valaja ainakin kaikille maailman ortodokseille, tae siitä, että Jumala synneistämme huolimatta sietää meitä eikä jätä ihmiskuntaa pimenevässä yössä oman onnensa nojaan. Sellaisena Athoksen luostarit, skiiat, keljat, majat ja erakkolat toimivat edelleenkin majakkana, jonka mukaan ajan myrskyissä purjehditaan. Tämän tehtävän täyttäminen vaatii Pyhän Vuoren munkilta suurta päättäväisyyttä ja jatkuvaa tietoisuutta siitä, mitä varten sinne on lähtenyt. Se vaatii myös suurta nöyryyttä, sillä “Jumala on ylpeitä vastaan, mutta nöyrille hän antaa armon” (1. Piet. 5:5, Jaak. 4:6), ja kuuliaisuutta omalle vanhukselle, joka on Athosvuoren pyhän perinteen välittäjä ja elävä linkki.

Annan tämän alustukseni lopuksi puheenvuoron Athoksella sijaitsevan Pyhän Andreaan skiiatan johtajalle arkkimandriitta Efraimille lainaamalla kahta hänen ajatustaan, jotka ovat peräisin hänen Valamossa vuonna 2004 pitämästään luennosta “Elämää Pyhällä Vuorella”. Niissä tulevat esille tämän päivän Athoksella elävien isien sisimmät tunnot ja ajatukset Pyhällä Vuorella elämisestä. Hän sanoo: “Kuten tiedätte ja voitte lukea munkkilaisuutta ja Athosvuorta käsittelevistä kirjoista, Pyhä Vuori on kokonainen luostaritradiatio ja luostarielämän historia, jolla on vähintään 1500 vuoden menneisyys. Tämä sangen monimuotoisen luostarikilvoittelun velvoittava perintö hiljentää hämmästyksestä meidät tämän päivän athosvuorelaiset; se suorastaan nautitsee meidät paikoillemme ja johtaa meidät vakavaan itsetutkisteluun, kunnioitetut isät, veljet ja sisaret. Meidän pitää ennen kaikkea olla valmiita ottamaan oppia ennen meitä eläneiden pyhien isien elämäntyylisiä, niin tunnettujen kuin tuntemattomienkin, jotta kulksimme turvallista tietä heidän jalanjäljissään ja saisimme itsekkin maistaa edes jotain heidän vaivannäöllä hankkimistaan hedelmistä.” Toisaalla samassa puheessaan hän lausuu: “Vilpitön katumus on se portti, joka johtaa meidät sisälle Jumalan valtakuntaan – eikä ainoastaan kerran tulevaisuudessa, vaan myös jo nyt tämän ajan keskellä. Jumalan valtakunta merkitsee näet vaeltamista Pyhän Hengen armossa, niin sielun kuin ruumiinkin osalta. Kun Pyhän Hengen armo asettuu pysyvästi ja vakaasti asumaan ruumiimme majaan, sen jokaiseen soluun, silloin se ristiinnaulitsee ne ja täyttää ne armolla, mihin kuninkaallinen profeetta Daavid viittaa sanoessaan: ‘Naulitse minun lihani Sinun pelollasi’ (Ps. 118:120 LXX). Silloin uudistunut ruumis alistaa valtaansa lihan, tuon villin ja kesyttämättömän pedon, eli kukistaa meissä piilevän viehtymyksen lihallisiin nautintoihin. Jatkuvalla itsensä soimaamisella on tässä prosessissa keskeinen rooli, sillä se muokkaa ihmistä vähitellen ja hyvin luontevasti sekä johtaa hänet syvälle nöyryyteen. Näin ymmärretty munkkilaisuus, kunnioitetut isät, veljet ja sisaret, on siirtynyt Pyhällä Vuorella opetuksena ja elämäntapana sukupolvelta toiselle, vanhukselta oppilaalle, muinaisajoista aina meidän päiviimme saakka. Olen vakuuttunut siitä, että Jumalansynnyttäjä kaikkien ortodoksikristittyjen hellänä ja rakkaana Äitinä seuraa meitä lempein silmin, vahvistaa meitä kilvoituksessamme ja kulkee edellämme kukistumattomana ja voittoa hengellisenä sotapäällikkönä tietä raivaten.”